

נותן טעם לפגם הוא, שהוא מותר. אמנם בעליות דרבינו יונה הקשה, אם פוגם אמאי מתמדין. ועוד, דאמרינן לקמן שמרים של תרומה ראשון ושני אסור, ושלישי מותר. פירוש, אף שיש בו נותן טעם, מדקאמר רבי מאיר עלה שלישי בנותן טעם, ושל מעשר ראשון אסור, ושני מותר, ואלו היה נותן טעם לפגם, לא הוה אסרי רבנן ראשון ושני בתרומה, ולא ראשון במעשר שני, ומאי שנא טבל מתרומה ומעשר שני דאסרינן ביה מיהת תמד ראשון, דהא ודאי ראשון ושני דקאמרינן, לאו ביתר מכדי מדתו, דאם כן בשלישי נמי ליתסר. ועוד, הא דמקשה הגמ', עד כאן לא פליגי אלא בכדי מדתו, אבל ביתר מכדי מדתו לא פליגי, פירוש, וכיון דמחייבי רבנן במעשר, הוא הדין לענין ברכה, חמרא מעליא הוא. מאי קושיא, ודאי לענין מעשר יש לחייב

בנותן טעם, כשאר כל איסורים שבתורה שהם בששים, אבל לענין ברכה בעינן כחא דחמרא בתלתא דמיא. עוד תירץ הריטב"א, דהכא בדמאי איירי, ולא גזרו על תערובת דמאי בכיוצא בזה. ותמה בעליות דרבינו יונה, דאמרי התם, כיון דאמר ליה עשו לי משליכי כמאן דעריב איהו בידיד דמי, והכא ודאי כשמתמד הלוקח בשמרי יין של דמאי עסקינן, דאלו לוקח תמד מעם הארץ אין צריך לעשר, שלא נחשדו עמי הארץ על התמד, אלא ודאי הכא מיירי שהלוקח מתמד, וכיון דאיהו עריב בידיד, למה לא גזרו עליו כיון בנותן טעם. לכך תירץ, דכיון דאין שמרים עשויים כו' להתעשר בעינייהו, אלא בתערובת מים שמתמדים בהם, ומעשרין התמד, הילכך לא גזרו על התמד.

ד) תוס' ד"ה מי סברת, מכאן הורה ר"ת דבדיעבד אם רחץ עכו"ם חבית של שמרי יין דשרי וכו'. וכתב הר"ן (לעיל צו:), דלפי תירוצו המובא באות הקודמת, שפיר הורה ר"ת דאפשר להתיר שמרי יין שנגע בהן גוי, דלא חמרא הוא, אלא קיוהא בעלמא, ולכתחלה אין לעשות כן.

ה) גמ', בעא מיניה רב נחמן בר יצחק מרב חייה בר אבין שמרים שיש בהם טעם יין מהו. כתב הרשב"ם בד"ה שמרים, דברייתא לא הוה שמיע ליה, דאם היה שומע היה שואל האם הלכה כתנא קמא, או כחכמים. אבל הריטב"א והרשב"א כתבו, דלעולם ידע הברייתא, והקשה, משום שנראה לו טעמא דאחרים דאולינן בתר טעם, דצריך להיות ראייה שיצא יין. ולכך שאל דיש בהם טעם יין, והשיבו, מי סברת חמרא הוא, קיוהא בעלמא הוא, דהיינו דאפילו שיש טעם, אולינן כתנא קמא משום דקיוהא הוא. והר"ן ביאר, דהכי קאמר, שמרים שיש בהם טעמא דחמרא טובא אילו רמא תלתא ואתו ארבעה מהו, ופשיט ליה דליכא למסמך אההוא טעמא, דקיוהא בעלמא הוא, וראשון ושני לאו מדינא מתסר אלא מחומרא דרבנן בעלמא.

ו) גמ', הקדש אהקדש לא קשיא כאן בקדושת דמים כאן בקדושת הגוף. ביאר הרשב"ם בד"ה בקדושת דמים ובד"ה בקדושת הגוף, דקדושת הגוף דחמירא קדשי אף השמרים, מה שאין כן בקדושת בדק הבית דקלה טפי. אמנם הרשב"א, ובשיטה מקובצת בשם הרא"ם, כתבו בהיפוך, דבקדושת דמים כל שהוא נמכר מחמת קיוהא שבו או אפילו מחמת מראהו, דמים לו, ודמי הקדש הן שהמקדיש לדמיו הקדישו, מה שאין כן קדושת הגוף דלא קדיש אלא יין שכשר לנסכים, אבל שמרים הוו קיוהא בעלמא ואין קדושים כל כך, ולפיכך קל יותר.

דף צו ע"ב

ז) גמ', סוחט אדם אשכול ענבים ואומר עליו קידוש היום. כתב הריטב"א, דאין הכוונה לאלתר, אלא סוחטו בחול מבעוד יום, ואומר עליו קידוש היום בלילה, או אפילו קודם בין השמשות בזמן התוספת שמוסיפין מחול על הקודש, וכדבר דצלי של שבת בערב שבת ואומר קידוש על הכוס כדאיתא בברכות (כו:): וכדבירר התם, והיינו משום שמקבל עליו את השבת בקידוש.

ח) תוס' ד"ה עד שיתן, וקשה דאמר בפרק וכו'. והרמב"ן תירץ, דחי היינו מיד כשיוציאנו מן החבית ולא ישהנו בכוס, כדאמרינן (סוטה ט"ז ב') שתהא חיותן בכלי.

ט) בא"ד, בסוה"ד, דבברכת הארץ מוסיף בו מים. וכתב בעליות דרבינו יונה,

ביאר דברי בה"ג, דשאני תמרים דנקראו בתורה דבש, לכך המשקה היוצא מהם חשוב. אמנם כתב, דהיינו דווקא משקה שזב מהם מאליו, ובכך שונה הוא מרימונים ותאנים שהמיץ בא רק על ידי כתישה. ובהגהות אשרי (שם) הביא בשם מהר"ם, דמברכים על דבר חשוב בורא פרי האדמה, כיון דאף דנשתנה לגריעותא צריך לירד רק דרגה אחת, ולפיכך ברכתו האדמה. והוא הדין יין תפוחים, דווקא כל שברכתו פרי האדמה ויצא ממנו מים ברכתו שהכל. אבל הטור (סימן ר"ב), ועוד, כתבו, דעל דבר הזב מהן מברך שהכל.

יב) תוס' ד"ה ואחד שכר שעורים, דלא אישתני לעילויא וכו' ועוד דמי יימר וכו' דילמא מיא עיקר. וביאר הרא"ש (פ"ו דברכות ס"ב), דכיון דמראהו צלול עיקרו על שם המים.

יג) גמ', אחרים אומרים שמרים שיש בהם טעם יין מברכין עליהם בורא פרי הגפן. כתב הריטב"א, דלא פליגי אלא בשמרים שנסחטו ונתעצמו כבר בגת וכיוצא בזה, דבכהאי גוונא בעי שיצא האי שיעור מים, אבל אם לא נסחטו אלא ברגלי אדם, אפילו הכניס תלתא, ויצא תרי, שייך שיהא ברכתו בורא פרי הגפן, שהשמרים טבעם לבלוע המים, וממילא מה שיוצא אינו אלא יין. ושוב יש יותר מעל חד תילתא מיא, ולכך דנים כל דבר לפי מה שהוא. ועיין באות הבאה.

יד) גמ', שמרים שיש בהם טעם יין מברכין עליהם בורא פרי הגפן. עיין באות הקודמת. וכתב הריטב"א, דלענין מזיגה נמי הכי הוא, דאין הולכין ביינות שלנו בשעורו של רבא, אלא כל שאין דרך בני אדם לשתותו כלל בתורת יין, אין עליו תורת יין לענין ברכה, ולא לענין מגע יין נסך. אבל בשיטה מקובצת לקמן (צו:). כתב בשם שיטה לא נודע למי, דרבי יהודה אומר דיינות שלנו לא גריעי מיין השירוני דתנן בנדרים (נה:). ובמזג שני חלקים מים ואחד יין מיין השרוני, הילכך דילן נמי תילתא יין המזוג בשני תלתי מים מברכין בורא פרי הגפן.

טו) גמ', רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אין הלכה כאחרים. הקשה בשיטה מקובצת בשם השיטה לא נודע למי, אמאי איצטרך למיפסק הכי, הא קיימא לן כסתמא והיינו תנא קמא. ותירץ, דכיון דרבה ורב יוסף סברי בעלמא דריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא, ואם כן אולינן בתר הטעם לקרותו יין. וכיון דשמרים שנתן בהם מים וטעמם יין, הווה אמינא דאולינן בתר טעמא, והוי יין וברכתו הגפן. קא משמע לן, דהכא לא אולינן בתר טעמא, משום דקיוהא בעלמא הוא. נולכאורה יש לבאר, דדוקא לאחר ששם יין עליו, והנידון אם להפקיע ממנו שם יין, אולינן בתר טעמא, אבל לא לענין לקרוא עליו שם יין, וכיון דהווי קיוהא, טעמא לא יהיב עליה שם יין. (צ.כ.).

דף צו ע"א

א) רשב"ם בד"ה אבל יותר כו', דהא רבנן חומרא לית להו כו'. כתב המהרש"א, דליכא למימר דרבי יהודה חומרא אית ליה בין בכדי מדתו בין ביתר מכדי מדתו, ורבנן דלעיל כרבי יהודה. דאם כן הויה סברת דרבי יהודה ורבנן הפוכה, דהא רבי יהודה לאו מדינא קאמר ביתר מכדי מדתו, ואפילו הכי מחמיר נמי בכדי מדתו, ורבנן דאית להו מדינא ביתר מכדי מדתו, לא מחמיר בכדי מדתו. ועיין בחידושי הגר"ע ובתורת חיים.

ב) רשב"ם ד"ה להודיעך, וליכא חידוש כלל כו'. הקשה הרש"ש, דלכאורה היה חידוש גדול לאשמועינן דלא כאחרים. ותירץ, דהא ידעינן מדלא החמירו במצא כדי מדתו אטו יתר מכדי מדתו. ובוזה יישב נמי הא דלא מוקי רבנן דרבי יהודה כאחרים. וביותר דאחרים הם רבי מאיר דהוא בר פלוגתיה דרבי יהודה.

ג) תוס' ד"ה הוא הדין, בתוה"ד, מקשה ר"י היכי פטרי רבנן וכו' דמין בשאינו מינו בנותן טעם וי"ל וכו'. והר"ן והרמב"ן תירצו, דשמרים מדינא אין שם טבל עליהם, דפטולת הן, ואין אפטולת אובלין אסור טבל, הלכך בשעה שמתמד הוא שנעשה יין ונכנס לכלל חיוב, ומשום הכי מקשי. ועיין באות הבאה. וכן תירץ הריטב"א, ועוד תירץ, דכל היכא דלא הוי על חד תלתא

הדרך היוזמי

מסכת בבא בתרא דף צז - דף צח

ט כסלו - י כסלו התש"ע

ופשטינן, שפסול לגמרי, דהא לקידוש אין חילוק בין לכתחילה לדיעבד וכדמשמע לישנא ד"עד שיהא בהן מראה". והקשה הר"ן, היכי אסיקנא דפסול והא תניא בפסחים (קח): לענין ד' כוסות, ר' יהודה אומר עד שיהא בהן טעם יין ומראה יין, ואמר רבא מאי טעמיה, דכתיב "אל תרא יין כי יתאדם", מכלל דפליגי רבנן עליה, ומאי קא מיבעיא ליה. ותיירץ, דאיכא למימר הלכה בעא מיניה ופשט ליה כר' יהודה, אי נמי לא פליגי רבנן עליה ואף דמשמיה דר' יהודה איתמר, מצינו כיוצא בה. ועיין עוד באות הבאה.

(יד) רשב"ם ד"ה כי יתאדם, שמשכר יותר מדאי אלמא יין אדום קודם לנסכים דשכר כתיב בהו. וכן כתב רשב"ם לעיל (עמוד א') ד"ה לא יביא, דכתיב "הסך נסך שכר", מידי דמשכר. אמנם הרמב"ן (שהובא באות הקודמת) כתב, דביין בעינן מראה יין, והיינו אדום, וכדחזונון בד' כוסות. והריטב"א כתב, דד' כוסות שאני מיין לקידוש, דיין אדום בעינן זכר לדם אויבינו שנשפך, ועוד, דכתיב בתהלים (ע"ה), על כוס של פורענות של אומות של עתיד "כי כוס ביד ה' ויין חמר מלא מסך וגו'", וכיון שכן ראוי לחוש לדבר לכתחילה.

(טו) תוס' ד"ה ואם, בתוה"ד, וליכא למימר דיש חילוק בין תקפה להחמיץ. ביאר המהר"ם, דתקפה אינו חומץ גמור, אלא שטעמו חזק טפי מיין רגיל, ולכך היה אפשר לפרש דבתקפה שאין חייב להחזיר לו, חשיב ריבית. מה שאין כן בהחמיץ שהיא מקח טעות, לא שייך ריבית. ועיין שם שכתב דכן נמי חילקו התוס' בבבא מציעא (סד). ד"ה אי תקפה.

(טז) בא"ד, בסוה"ד, או מחמת דשני בברוא. כתב המהרש"א, דלא ניחא להו נמי למימר התם דלא איירי בראוי להתקיים כי הכא, אלא שהוא בכלי דלוקח ומשום הכי מקבל עליה מוכר ודמי לריבית, דנותן ד' זוזי אחביתא כו' לא משמע הכי אלא שהוא בכליו דמוכר.

(יז) בא"ד, קשה לר"י וכו' והשתא מאי קמ"ל אביי מתניתין היא. ותיירץ המהרש"א לולי דבריהם, דהכא ודאי שהלוקח מושך החבית אצלו ואם החמיץ הרי זה מקח טעות, ואין צריך לתת לו חבית אחרת, אלא מחזיר לו מעותיו. אבל התם דנותן לו ד' זוזים אחבית, אחד מחביות שעומדין בבית המוכר ועל כל פנים הוא נותן לו אחד מן החביות שהוא יין טוב, ומחזיר כרביית.

דף צח ע"א

(א) מתני', יין מבושם. כתב הרש"ש, דאולי צריך לומר מבוסס בס', מלשון חייב איניש לביסומי ופירושו לשון שכרות, והכא פירושו יין חזק המשכר שמתקיים יותר.

(ב) מתני', ואם אמר לו יין מבושם אני מוכר לך חייב להעמיד לו עד עצרת. כתב היד רמה, דאם מכר לו יין אחר עצרת, אינו חייב כלום אם החמיץ, כיון שמוכח שנקרא יין מבושם. דאם לא כן לקתה מדת הדין, דאם מכרו לו יום לפני עצרת אינו חייב להעמיד אלא יום אחד. ואם מכר יום אחד אחר עצרת, חייב להעמיד שנה שלימה, דהא ודאי דיומא דעצרת לא גרים אלא דהוי הוכחה דמבושם הוא.

(ג) תוס' ד"ה מבושם עד עצרת, בתוה"ד, דודאי אם נמצא חומץ וכו'. אמנם הרשב"ם (בעמוד ב') בד"ה תנא כתב, שחייב להעמיד עד עצרת, ואם יחמיץ קודם, חייב המוכר באחריותו. וכן כתב הנמוקי יוסף (מח. מדפי הרי"ף). וביד רמה כתב, דעל כרחק סיפא איירי בקנקנים דמוכר. [ולכאורה לכך כוונתו נמי הרשב"ם והנמוקי יוסף].

(ד) גמ', לימא ליה לא איבעי לך לשהויי לא צריכא דא"ל למקפה. כתב בעליות דרבינו יונה, דאף כשלא אמר ליה למקפה, אם החמיץ בתוך שיעור זמן הראוי לו ולבני ביתו לשתותם, חייב, דליכא טענת לא איבעי לך לשהויי, דהא לא השהה אותו.

(ה) גמ', לא שנו אלא בקנקנים דלוקח. פירשו התוס' לעיל (צז): ד"ה ושמואל, [ועיין שם אות ח], דשמואל סבר חמרא אכתפיה דמריה שוואר דהטילטול

דטעם הדבר דיין מוזג ואינו מוזג זיין טפי, ולכך בברכת הזן עדיף שיהא מוזג ואינו מוזג, ובברכת הארץ מוזגים אותו שכך דרך ליהנות ממנו.

(ז) רשב"ם ד"ה למעוטי, בסוה"ד, ואי ס"ל כר' יוחנן הכי ה"ל למימר מברכין עליו בורא פרי הגפן ואנא אמינא דהוא הדין לקידוש ואי כרבי יהושע בן לוי ס"ל הכי ה"ל למימר אין מברכין עליו אלא שהכל. אמנם בעליות דרבינו יונה כתב, דכיון דלרבי יהושע בן לוי חלא הוא, ואפילו בורא פרי הגפן אין מברכין, פשיטא דאפילו לרבי יוחנן אין להכשירו לענין קידוש. עוד כתב, דהכי מקשינן, אי כרבי יהושע בן לוי סבירא ליה מאי איריא דאין מקדשין, אפילו לענין ברכה נמי הוי חלא, ואי כרבי יוחנן סבירא ליה דלענין ברכה הוי חמרא, הוה ליה להשמיענו בתחלה דלענין ברכה הוי חמרא, דהרי אין זה הדבר פשוט, כיון דפולגתא דרבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי היא. והכי הוה ליה למימר, יין קוסט מברכין עליו ואין מקדשין עליו, והשתא דקאמר אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך, משמע דמייירי בין שהדבר ידוע שהוא קרוי יין, אלא שאינו ראוי לנסך על גבי המזבח.

(יא) גמ', אי למיעוטי מוזג עילווי עליה. כתב הריטב"א, דגזירת הכתוב הוא בנסכים, אבל לקידוש, כיון דעליה, כשר, ומברכים עליו בורא פרי הגפן. ומינה הוכיח דכן הדין נמי ביין מבושל וקונדיטין, דאף שפסול לנסכים, כיון דבעינן, א. שלא ישתנה מברייתו, ב. שלא יהא בו מיני מתיקה משום כל שאור וכל דבש לא תקטירו, מכל מקום לענין קידוש כשר, ומברכים עליו בורא פרי הגפן. והביא ממתניתין דתרומות (פ"א מ"א), אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעט ממידתו, ורבי יהודה מתיר מפני שמשביחו, אלמא דיין מבושל אשתני לעילווייא, והטעם שאין בו משום יין נסך, דאיסור סתם יינם משום בנותיהם, ואפילו בשכר אסור בחנות דגוי, ומשום הכי כל שאין רגילין לשותותו ונשתנה לא גזרו עליו, ויין מוזג שהוא פסול לנסכים אסור לענין מגע גוי מטעם זה. אמנם הרמב"ם (פכ"ט משבת הי"ד) כתב, דאין מקדשין על המבושל. ושיטת רש"י הובאה בתוס' לעיל (עמוד א) ד"ה אילימא, שמברכין עליו שהכל.

(יב) גמ', ואע"ג דעבריה במסננא וכו'. וכתב הטור (או"ח סימן רע"ב), דאין מקדשין על יין מגולה אפילו האידנא, דלא קפדינן אגילוי. וכתב התורת חיים, דהטעם, לפי ששבת בראשית רמז ליום שכולו שבת לעולם הבא, וזה סוד זכור ושמור, שמור רמז לשבת בראשית שצריך לשומרו, זכור רמז ליום שכולו שבת, שצריך האדם לזכרו בשבת בראשית ולבקש עליו רחמים, כמו שיסודו לומר "הרחמן הוא ינחילנו יום שכולו שבת", והיין שמקדשין עליו, רמז לאותו יין המשומר בענביו, והוא מאי דאיתא בפרק ערבי פסחים, זכור את יום השבת וזכרוהו על היין, שעל ידי היין שמקדשין עליו שבת בראשית, יש לזכור ליום שכולו שבת, שהוא גם כן יין המשומר בענביו, וכיון דיין קידוש לעומת יין העליון הוא, ויין העליון מכוסה טמיר וגניז הוא, ואין בו גילוי כמו שאמרו "עין לא ראתה אלו זולתך" זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית, לכך אין מקדשין על יין מגולה, ולפי שבעולם העליון עיקר קבול השכר הוא הריח הטוב, שאין הנשמה נהנית אלא מן הריח, לכך יין שריחו רע אין מקדשין עליו, כיון דיין קדוש רמז לשכר העולם הבא שכולו ריח טוב.

(יג) גמ', חמר חוורין מהו א"ל אל תרא יין כי יתאדם. ופירש רשב"ם ד"ה חמר חווריין, דבורק וחווריין שווים, ומספקינן אי כשר לנסכים, אבל לקידוש כשר. אמנם בתוס' ד"ה חמר חווריין, כתבו בשם ר"י, דשפיר שמיע להו ברייתא, וחווריין גריע מבורק, דחווריין לבן יותר מדאי, אבל בורק אינו אלא מבהיק ומתלבן קצת ודומה קצת לאדמומיות, לכך אם הביא כשר. וביאר הריטב"א דבריהם, דלבן היינו כשגל ואינו יין שלנו. [ולכאורה לדברי תוס', פסול לגמרי לנסכים, וגם לקידוש, דהא לא מצינו דבר שפסול לנסכים לגמרי מחמת גריעותו וכשר לקידוש]. ודעת הריטב"א, דבורק אינו חווריין, אך כתב דלא מספקינן אלא לנסכים. ושיטת הר"ן והרמב"ן, דלעיל גרסינן בורק, וזהו מין יין אחר, והכא היינו יין לבן רגיל, ומספקינן בין בנסכים ובין בקידוש.

הדרה היוזמי

מסכת בבא בתרא דף צח – דף צט

י כסלו – יא כסלו התש"ע

בית קטן. ולכך פירש כפי הרשב"ם בד"ה לעשות, דרישא איירי בפירש לו בית חתנות, אבל בית סתם הוי ו' על ח'. ובהגהות הב"ח (אות א') גרס ברישא דמתניתין להדיא, המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית חתנות.

יא) מתני', המוכר וכו' בית חתנות בונה ד' על ו' דברי ר"ע ר' ישמעאל אומר רפת בקר היא זו וכו' בית קטן בונה ו' על ח'. שיטת הרשב"ם ד"ה בית קטן, דסיפא איירי באומר בית סתם, ושיעורו ו' על ח' שהוא יותר גדול מבית חתנות ששיעורו ד' על ו', וב' הדינים הם אליבא דרבי עקיבא. והקשה הרשב"א, בין למר בין למר מדוע מחייבין המוכר או המקבל "סתם" בבית יותר מד' אמות על ד' אמות. הרי כל שיש בו ד' על ד' אמות נדון כבית לחלוקת השותפין, למוזחה, לנגעים ולשוב מעורכי המלחמה ולנדרים, כדאייתא בסוכה (ג). ותיריך, דאף על פי כן דירה סרוחה היא, ואין דעת מוכר וקונה ושוכר ומקבל לבנות לכתחלה דירה סרוחה, והיינו דקאמר לו ר' ישמעאל לרבי עקיבא שאין אדם נותן דעתו לעשות דירה סרוחה כזאת, ואפילו של ארבע על שש ולא עליה נתכוננו. אמנם הביא פירוש רב האי גאון, דהמוכר "בית בין בתיר" אם יש לו בית של ד' על ד' הגיעו ומראהו לו, וכאן איירינן לענין בניית דירה. ובשיטה מקובצת בשם הראב"ד כתב, דבית סתם היינו ד' אמות על ד' אמות, ככל המקומות, ומתניתין איירינן "בבית חתנות" שהוא גדול טפי מבית סתם, ורישא רבי עקיבא ששיעורו ד' על ו', וסיפא ר' ישמעאל ששיעורו ו' על ח'. עוד הביא שיטה, שחלוק דין המוכר "מקום לבית" דהוא ד' על ו' מדין מוכר "בית" שהוא ד' על ד'.

יב) תוס' ד"ה ר' ישמעאל, בסוה"ד, בחצר המתחלקת לפי פתחיה. ובתוס' הרא"ש כתב בשם ריב"ם, דאף דמסוגיין מוכח דשיעור בית היינו ו' על ח', היינו דווקא לבונה בית מתחילתו, אבל כשרוצה לחלוק עם שותפו עדיפא ליה לאיניש דירה ד' על ד' ביחידות, מדירה גדולה עם שותף, ולעולם דין חלוקה ביש בו ד' על ד' איירי נמי בבית.

יג) גמ', קל מסובין חתן הדר בבית חמיו, וקל מחתן אורח מכניס אורח, וקל מאורח משיב דבר בטרם ישמע. ביאר במהרש"א (חידושי אגרות). דסובין היינו משיב הלואה בסובין שמתר על פי דין, אבל הוא קל מאוד, שמשיב רעה כנגד טובה שהלווהו מעות. ויותר קל הוא החתן הגר בבית חמיו, שגזול אותו תמיד, ומורה לעצמו היתר שכל הברכה מגיעה ממנו, כמו שנאמר ביעקב, "ויברכני ה' בגלגלך". ואורח מכניס אורח קל יותר, כי האורח תמיד בבית בעל בית, ואם נתברך הבעל הבית תולה הברכות בעצמו, כענין שאמרו במגילת רות, "האיש אשר עשיתי עמו", עמי אין כתיב כאן, "דיותר האורח עושה עם בעל הבית, ממה שעושה הבעל הבית עם האורח". וקל מזה, משיב דבר בטרם ישמע, דמסתמא עושה כן, כיון שפעם אחת קלע במקרה אל האמת, בטרם שמע, וממילא חושב לעצמו שהיא מחוכמתו וברכת ה' עליו, ותבוא עליו עוד ברכה כהאי גוונא, ועל זה נאמר, שבסוף יהיה אוולת לו וכלימה. [דהיינו שהצד השווה שבהם שמחשיב את עצמו]

יד) גמ', ורשב"ג אתמוהי קא מתמה וכו' אטו כו"ע כבנין היכל עבדי. כתב בפירוש המשניות להרמב"ם, דביאור קושיתו, דמידות ההיכל הן גזירה מן השמים אבל הכא בעינן ליזיל בתר מנהג המקום.

טו) תוס' ד"ה כו, פירש רש"י דתקרה דעליית היכל היתה גבוהה משל קדשי הקדשים ו' אמות ולא עיין כאן. ואפשר לתרץ, דעל פירוש הגמ' יש להקשות, דהרי בהיכל היו כלים כגון מנורה וכו', ואפילו הכי מונה שלושים אמה קומתו, ומדוע לא הקישה הגמ' לקמן (צט). קומתו דקודש הקודשים לקומתו דהיכל, לאפוקי מפשטא. ועל כרחך דאינה אלא דרשא, ופשוטו של מקרא כפירוש רש"י. תדע, דהגמ' מביאה ראיות שבנס היו עומדים, דהיינו דאין הקרא אלא אוקימתא. ובכל אופן מונה שלושים אמה קומתו.

דף צט ע"א

א) גמ', מקום ארון אינו מן המדה. כתב מהרש"א (בחידושי אגרות), דהטעם, דהתם השכינה שורה, ודבר שאינו גשם לא יכילוהו מידה ומקום.

מזיק ומקלקלו. ודעת רשב"ם (שם) ד"ה ושמואל, דשמואל סבר כר' חייא בר יוסף שמולו קגרים. והרשב"ם (כאן) בד"ה ודלא כתב, דנראה שאין הלכה כר' יוסי ברבי חנינא, כיון דשמואל קאי כר' חייא בר יוסף והלכה כשמואל. אבל הרי"ף (מה. מדפי הרי"ף) כתב, דהלכה כשמואל והלכה כר' יוסי ברבי חנינא.

והטעם דבקנקנים דמוכר לא אמרינן שהטילטול גורם, תירצו שם תוס', דבאמר לו למקפה צריך ליתן לו יין שלא מתקלקל אפילו מטלטלו. וכן כתב הרי"ף (שם). עוד כתבו התוס', דאחר ג' ימים יש לומר יותר שנחמץ כדרכו. אמנם אי אמרינן דהעירוי גורם, וכדעת הרשב"א דהובא לעיל (שם) אות ה, כתב הרי"ף מיגש (צו: ד"ה ושמואל), דאין הכי נמי כוונת שמואל קנקנים דמוכר, שלא היה עירוי, אבל אם עירה אותם לכלי אחר אפילו שהוא של מוכר פטור, כיון שהעירוי מחמיצם. עוד טעם כתב שם הרי"ף מיגש, דאם עירה לקנקנים אחרים אפילו של מוכר הרי הם שאולים גביו, וברשותי הוו, וחשיבי קנקנים דלוקח. וביד רמה (כאן ד"ה לא צריכא) כתב הוסיף טעם, משום דאיהו דאפסיד אנפשיה, שעירה לקנקנים דלא בדיק להו, ואפילו טעין שבדק אינו נאמן להפסיד המוכר.

ו) גמ', אפילו אינשו ביתיה לא מיקבל. פירש הרשב"ם בד"ה לא מיקבל, שמבזים אותו. והרי"ף מיגש פירש, שהוא שנואי על בני ביתו. ובמאירי פירש, שאין דבריו נשמעים ואינו מניח מקום למי שראוי ללמוד ממנו שיתנהג על פי תוכחותיו. וכתב המאירי (שם), אף על פי שמדת השררה ראויה במקומות לפי מקומה ולפי מדרגת בעליה, בתוך ביתו של אדם אין ראוי לשום אדם להשתרר על בניו ובני ביתו, אלא שיתנהג עמם בשפלות, עד שלא יחשב אצלם לזר ולנכרי, ועלה קא מייתי האי דינא דהאי גברא דיהיר.

ז) גמ', ולא אמרן אלא דלא שני בברוא אל שני בברוא לא. פירש הרי"ף מיגש, שני בברוא, שהיה כבר ברו וסתמו, ונקב חור אחר והוציא ממנו היין. וביד רמה פירש, שלא היה ברו מעיקרא, והלוקח היה צריך לעשות ברו, ושינה ולא עשהו במקומו הראוי לו, אלא במקום אחר, דבכהאי גוונא יש לומר שמחמת החור הוץ. וכתב, דב' הפירושים אמת, אבל אם עשה חור במקום הראוי, ולא היה חור אחר לפניו כן, לא אמרינן שפשע, דהוא שמירה לייך שלא יצטרכו לפתוח כוליה שעתא להכיסוי כדי להוציא יין. וכדרייק לישנא דגמ' שני בברוא, דהיינו דוקא שנשתנה ממה שהיה.

ח) [רשב"ם ד"ה אלא דלא שני, בתוה"ד, אבל שני איכא למימר דהוא גרים. לכאורה משמעות דבריו דאינו אלא ספק. וצריך ביאור היאך חייב מספק. ואפשר, דהוא מדין פשיעה בשמירתו, וכמו שמבואר ברשב"ם ד"ה דינא, בתוה"ד, דכתב "כגון שלא פשע", והיינו, דבפשיעה מיחייב. אמנם ביד רמה (אות ס') כתב, דחשיב גירי דיליה, ולפי זה חשיב מעשה מוזיק, ולדבריו בעינן למימר דהוה ודאי ולא ספק. (צ.כ.).

דף צח ע"ב

ט) גמ', תנא ומיישן והולך עד החג. כתב היר רמה (אות סג), דלכך צריך עד חג הסוכות, שהוא זמן דריכת הענבים והוי ג' שנים שלימות.

י) מתני', המוכר מקום לחבירו. גירסת הרמב"ן והרשב"א, המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית וכן המקבל לעשות לו בית חתנות לבנו. ועלה איתא במתניתין, בונה ד' אמות על ו' דברי רבי עקיבא, ובסיפא קתני, בית קטן שש על ח'. וביאר הרמב"ן, דברישא השיעור ד' על ו' בבית חתנות, משום שלא פירש, והמוציא מחבירו עליו הראיה, דהמוכר יכול לטעון, שנתכוין לבית חתנות, שאם נתכוונת ליותר היית צריך לפרש. אבל בסיפא איירי שאמר להדיא בית קטן "לעצמו". והקשה הרשב"א, מדוע סתם ר' עקיבא הלשון, ואנו מפרשים דרישא באומר לו מכור לי מקום לעשות בית סתם, ובסיפא במפרש לבנות בית "לעצמו", ולא פירט הדבר שעיקר הדין תלוי בו. ואדרבה מדקתני סיפא בית קטן, אי ר' עקיבא תני לה וכדפירש הרמב"ן, לכאורה משמעות הדברים בית קטן מן הראשון שאמר ברישא, ועוד, איך אפשר שיזכיר הבית הקטן בשיעורו, בית סתם, והבית הגדול ממנו יזכירנו בלשון

כתב התוס' יו"ט, דבלקח גינה לפנים מגנתו של חברו, אין צריך לרצויו, אלא ממילא יש לו דרך, דהכי נמי איכא למימר דבעין יפה מכר כמו בבור, ועיין לעיל אות ו. וכדחזינן מהגמרא לעיל (פב.) בקונה ב' אילנות וכל שכן ג' למסקנא דיש לו דרך, משום דבעין יפה מכר.

(ז) מתני', ולא יכנס מתוכה לתוך חצר אחרת. כתב בנמוקי יוסף (מח: מדפי הרי"ף) בשם הריטב"א, דהיינו דווקא כשאינו צריך לגינתו, אבל כשצריך לגינתו ילך מגינתו לכל מקום שירצה.

(יא) מתני', ולא יכנס מתוכה לתוך חצר אחרת. פירש ר"ע מברטנורא, דכיון שמזיקו היזק גדול שעובר באמצע שדהו אנו סהדי דלא נתרצה לו אלא לצורך גינה בלבד. והקשה הרש"ש, היכן מפורש דווקא באמצע שדהו, הרי גם בצד שדהו תני בסיפא דלא יכנס. ולכך פירש, דדברי הרי"ע מברטנורא קאי אדין ד"אינו מכניס לתוכה תגרין" דליכא בסיפא.

(יב) מתני', נכנס בשעה שבני אדם נכנסים. כתב הרש"ש לעיל (סג:), דכל שכן שצריך לעשות כן בבית שכולו שייך לאחד, ואין לשני רק הילוך. וכן כתב בנמוקי יוסף (מח: מדפי הרי"ף), גבי דינא דאינו מכניס לתוכה תגרין, דהוא הדין למי שיש לו בית לפנים מביתו של חברו, והוסיף דבכהאי גוונא אפילו בחצר יהיה הדין כן, מפני ריבוי הנכנסים והיוצאים.

(יג) רשב"ם ד"ה ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת, בתוה"ד, דדמי להכנסת תגרין שזה החיצון לא שיעבד לו דרך אלא וכו'. כתב המהרש"א, דאיסור כניסה לשדה אחרת חמירא טפי מהכנסת תגרין, דהא בסיפא מכניס לתוכה תגרין ואפילו הכי אינו נכנס לשדה אחרת.

(יד) רשב"ם ד"ה מן הצד, דכיון דמדעת שניהם. העיר המהרש"ל, מהא דכתב הרשב"ם לעיל (פב:) ד"ה הא לא דמיא, הואיל ונתרצו שניהם ובחרו להם דרך זה על פי בית דין, משמע דבהתרצות לבד לא מהני, ללא פסק בית דין. וכתב התוס' יו"ט, דכן משמע מלשון מתניתין, דקתני "נתנו" בלשון רבים, דהיינו שבית דין נתנו הדרך.

(טו) רשב"ם ד"ה אמת, בתוה"ד, לישנא אחרינא אמה בית השלחין אני מוכר לך, נותן לו ב' אמות לתוכה של שדה לתקן אגפיה וכו'. ברשב"א ובר"ן מבואר, דהאי לישנא אתיא לפרש אמאי קרי ליה אמה, דגודלה אמה, וב' אמות היינו מן הצדדים. אמנם בהגהות מיימוניות (פכ"א ממכירה אות ד') כתב על האי לישנא, דלפי זה אין שיעור מפורש כאן לאמת המים.

(טז) תוס' ד"ה נותן, בתוה"ד, ומה שהיא קרויה אמה משום דעומקה אמה. והרשב"א כתב פירוש נוסף, דכל חלל שהמים עוברים בו קורא אותה אמת המים ולא דוקא אמה.

(יז) גמ', אמאי שלו לא הגיעו לנקוט פזרא וליתוב. ביאר הרשב"ם ד"ה אמאי, דכגון זה כופין על מידת סדום. והקשה בעליות דרבינו יונה, היכן מצינו שיקח אדם קרקע של חברו, ויחליף בשלו, שלא מדעת חברו, מטעם זה נהנה וזה לא חסר, הא אדרבה אמרינן לעיל (יב:) דמעלין ליה בנכסי דבי מר מריון. ותירץ, דכיון דלא קנה לה גופה אלא להילוך בעלמא, ולא עוד אלא דגופה של בעל השדה כדתנן החיצון זורע את הדרך, בכגון דא כופין על מדת סדום ליתן להם הילוך מן הצד שאין חסרין בכך כלום. אמנם הרשב"א כתב, דאיירי בגוונא שהרבים עושין דרכן בדרך החדשה, ואם כן נראה שנתרצו בחליפיו, וכיון שכן שלו הגיעו. והיינו דמקשינן "לנקוט פזרא וליתוב". ועיין לקמן דף ק אות ג' מה שיישב בעליות דרבי יונה.

(יח) גמ', ואמאי שלו לא הגיעו לנקוט פזרא וליתוב. הקשה הרי"ן, ולידוק איפכא, דמדקתני ושלו לא הגיעו אין חליפיו חליפין, וכי קתני מה שנתן נתן משום דלא עביד איניש דינא לנפשיה. ותירץ בשם הרמב"ן דאם אין חליפיו חליפין, אין צריך אפילו פזרא כדי למנוע הרבים מדרך זו, דדרך חדשה היא ואין העם רגילים בו, ובזה לכולי עלמא עביד איניש דינא לנפשיה, ומוכח על כרחק דהוי חליפין ולכך צריך בדרך הישנה פזרא. והרי"ן תירץ, דאפילו למאן דאמר לא עביד איניש דינא לנפשיה, הני מילי ליכנס לרשות חברו ולהוציא משם את שלו, אי נמי בדבר שהיה של חברו ועכשו זכה בו, כגון דרך זו ישנה

(ב) גמ', כאן בזמן שישראל עושים רצונו של מקום כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום. תמה הרי" מיגש, מהא דאיתא ביומא (נד:), בשעה שנכנסו נכרים להיכל וראו כרובים מעורין זה בזה כזכר עם נקבה, אמרו ישראל הללו שקללתן קללה וברכתן ברכה יעסקו בדברים הללו, מיד הוילו שגאמר כל מכבדיה הוילוה. ואמרינן נמי התם בשעה שישראל עולין לרגל היו מגלים להם את הפרוכת וראין כרובים מעורין זה בזה כזכר עם נקבה. ותירץ, ששניהם בשורה אחת הן עומדים כדכתיב בקרא, [ועיין באות הבאה], וזה שהיו מעורים זה בזה כזכר עם נקבה, בשעה שישראל עולים לרגל בלבד והיה מעשה נס להראות חיבת ישראל לפני המקום כחיבת זכר עם נקבה, אבל בשאר ימות השנה לא היו מעורים, ובשעה שנכנסו עכו"ם להיכל נמי היו מעורים במעשה נס כמו שהיו מעורים בשעה שעולים לרגל, להראות לעכו"ם מה היתה חיבת ישראל לפני המקום, אי נמי כדי להראות ערותם לעכו"ם כדי שיזילו.

(ג) רשב"ם ד"ה כאן בזמן, בתוה"ד, ומתחלה נעשו כך פנים אל פנים. והיינו דכשאין עושין רצונו של מקום הוי נס שמתהפכים, אמנם בר"י מיגש (המובא באות הקודמת), מבואר להיפך, דמתחילה עשאו בשורה אחת, וכשעושין רצונו של מקום דרך נס מעורים כזכר ונקבה. [ולפי זה מובן, דהפסוק "ופניהם לבית" איירי בזמן בנין הבית בימי שלמה, שהיו עושין רצון מקום, ומכל מקום כיון שהוא מצב הטבעי, ללא דאיתרחיש ניסא, אבל אי נימא שפניהם לבית אינו מצב הטבעי, קשה, אמאי כתיב כן בימי שלמה].

(ד) גמ', משלחני שלחוני. הקשה היר רמה, דלישנא דקרא "עשר אמות מקצות כנפיו עד קצות כנפיו", והרי הכנפיים היו כל אחד חמש אמות. ובשלמא לאביי דהגוף היה בחוץ ולא מפריד בין הכנפיים אתי שפיר, י' אמות, אבל לשאר אמוראים דהגוף מפריד בין הכנפיים, היאך היה י' אמות מקצה לקצה. ותירץ, דכוונת הפסוק "מקצות" כנפיו, היינו שני הכנפיים של שני הכרובים יחד, אלא שעומדים אחד ליד השני דהיינו הכנף השמאלית של הכרוב הימני והכנף הימנית של הכרוב השמאלית, שניהם יחד עשר אמות. ודייק זאת מלישנא דקרא "עד קצות כנפיו" ולא כנפיו, על כרחק איירי בב' הכרובים.

(ה) רשב"ם ד"ה ודלמא, בתוה"ד, שכל את ידיו ומתרגמינן בתרגום אר"י שלחפינהו לידהי כך וכו'. ברבינו בחיי (בראשית פמ"ח פ"ג) הביא פירוש ר"ח על הפסוק "ויקח יוסף את שניהם וגו' שיכל את ידיו", דהרכיב ידיו זו על גב זו. וכוונתו לומר, כי לא החליף את הנערים וכו' אבל החליף את ידיו והרכיבם זו על גב זו. אמנם הוא עצמו פירש, ששיכל את ידיו היינו ששנה את הנערים, דהיינו וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפרים ששינה מקומו של אפרים ומשכו לימין, ואת שמאלו על ראשו מנשה, ששינה מקומו של מנשה ומשכו לשמאלו, ולא הרכיב ידיו זו על זו. ושכל את ידיו מלשון שכל וחכמה, כי נתכוין בעשר אצבעותיו להמשיך את הברכה ממקור החכמה והשכל, וכך ביאר התרגום אכחמינן לידהי.

(ו) רשב"ם ד"ה מי שיש לו, על ידי חלוקה או שלקחו מבעל הבית ולקח נמי הדרך. בתוס' יו"ט ביאר, דמשום חלוקה נקט ולקח, דקיימא לן אחין שחלקו אין להם דרך זה על זה כדכתב בטור (ח"מ סימן קע"ג). אבל בקנה, הא קיימא לן כרבי עקיבא דיש לו דרך ממילא.

(ז) מתני', מי שיש לו בור. ביר רמה הוכיח מכאן, דמאן דאית ליה דרך על רשותו של חברו ליכנס בה לרשות עצמו, לא קני, אלא שעבודא בעלמא למיעל ולמיפק בגוויה, אבל גופא וארעא לא קני עד דפריש ליה בשעת קנין.

דף צט ע"ב

(ח) גמ', משום חשד אשתו. ביאר בנמוקי יוסף (מח: מדפי הרי"ף), דאפשר דהרואים יחדשו באשתו ויוציאו עליה לעז.

(ט) מתני', מי שיש לו גינה וכו'. כתב רשב"ם ד"ה מי שיש לו גינה, כגון יורשים או שותפין שחלקו ונתרצה חיצון לפנימי לתת לו דרך באמצע שדהו.

שהחזיקו, הלכך מה שנתן נתן וכגון שהחזיקו].

(ו) גמ', משום חביבותא דאברהם הוא דאמר ליה הכי. כתב התורת חיים, דנראה דלהכי כשהבטיח הקב"ה לאברהם ליתן לו את הארץ בראשונה אמר לו "לזרעך אתן את הארץ", וכן בשנייה. אבל בשלישית נאמר לו "לזרעך נתתי את הארץ", לשון עבר, לפי שכבר נתנה לו וקנאה במה שהלך בה. והבן יהוידע הוסיף עוד, דבכך יובן מה שאמר הכתוב (יחזקאל ל"ג כ"ד), "אחד היה אברהם ויירש את הארץ", כי עיקר כח הירושה בא על ידי הילוכו בארץ. ובוה יובן מאמר הגמ' ברכות (ו): "כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם יהיה בעזרו", דהיינו שקובע מקום בכונתו להתפלל כנגד ארץ ישראל וירושלים ובית המקדש, ובכך נמצאת שארץ ישראל היא מקום תפלתו, אלקי אברהם אשר על ידו היתה זכיית המקום הזה, יהיה בעזרו מדה כנגד מדה, לכך נמי דוקא "אלקי אברהם", ולא אלקי יצחק או אלקי ישראל. ורש"י בפירושו התורה (בראשית טו, יח) על הקרא, "לְזַרְעְךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ" פירש, דאמירתו של הקדוש ברוך הוא כאילו היה עשויה.

דף ק ע"א

(ז) גמ', אין פוחתין מז' מעמדות כנגד הבל הבלים. כתב הריטב"א, שהוא כנגד ז' דברים שהעולם מתנהג בהם דכתיב "זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ויום ולילה" (בראשית ח, כב), ויום ולילה חשיבי חד דכתיב "ויהי ערב ויהיה בוקר יום אחד", לומר כי החי יתן אל לבו כי העולם וכל עניניו הבל, ואשרי מי שעמל בתורה ובמעשים טובים.

(ח) גמ', אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת. כתב התורת חיים, דמפירוש רשב"ם ד"ה משבעה משמע, שלא עמדו אלא כדי ללכת מיד אל מקום אחר לישוב שם כדי להרבות בצער ובכי, שהרי כתב עמדו יקרים. דהיינו דלאחר שישבו מעט, היה הממונה אומר להם, עמדו ולכו אל מקום אחר, משמע דבשעת עמידה לא עשו מאומה, אלא הלכו מיד לעשות מושבות. והקשה, דאם כן אמאי נקט "מעמדות" הוה ליה למימר אין פוחתין משבעה מושבות למת. ועוד, מושבות ומעמדות מיבעי ליה, ולא מעמדות ומושבות, דהא מעיקרא היו יושבין ואחר כך היו עומדין ללכת אל מקום אחר, כמו שכתב רשב"ם בחזרתן מן הקבר הולכין מעט ויושבין לנחם האבל וכו' ועומדין והולכין מעט וכו', ומתניתין נמי אמאי קתני המעמד בית ארבעת קבין המושב מיבעי ליה. לכך פירש, דכשחזרו מן הקבר והגיעו לבית המעמד היו מעמידין את הקרובים ואומרים לפניהם קינות וכיוצא בהן, ואחר כך אמר להם הממונה שבו יקרים שבו, ואז ישבו באותו מקום עצמו שעמדו, ואומרים לפניהם דברים אחרים כשהן יושבין, וחזר ואומר עמדו יקרים עמדו, ואומרים לפניהם כשהן עומדין, וחזרין ואומרים כך שבעה פעמים. וכן הביא דכתב הרמב"ם (פרק י"ב מהלכות אבל).

(ט) גמ', טעה בתרתי. כתב הנמוקי יוסף (מט: מדפי הרי"ף) דאין חילוק בין איש לאשה בדין מעמדות. ובריטב"א הוכיח זאת מדאמר בתרתי ולא הזכיר שאין עושיין כן לאשה.

(י) גמ', אם כן אפילו בשבת מותר לעשות כן. פירש הר"י מיגש, דלהוה אמינא איכא ב' מעמדות נמי הספד, ובודאי אסור בשבת, וכיון דחזינן דליכא אלא מעמד ומושב, אמר דמותר אף בשבת.

(יא) גמ', בית הקברות בשבת מאי בעי. פירש הר"י מיג"ש, דלהוה אמינא הוא מחוץ לתחום שבת.

(יב) רשב"ם ד"ה לעשות קבר, בתוה"ד, כל בני משפחה נקברים במערה אחת ובמאיורי הוסיף, שגם בתוך המשפחות היו מתחלקין לבתי אב, דכל בית אב היה בוחר לו סלע נפרד שבו היו נקברים.

(יג) מתני', ופוחת לתוכה ח' כוכין. כתב מהרש"א (בחינושי אגדות סוטה יג. ד"ה ממרא), דהטעם במספר זה נראה, קבר אחד לעצמו, ועוד ז' קברים ל' המוטלין עליו לקוברן, שכהן מטמא להן. עוד כתב, דהדבר נלמד ממערת המכפלה שמכר עפרון לאברהם מקום לעשות לו קבר, ושם היו ח' קברים.

של רבים, דאפילו אי חליפיו חליפין, למ"ד לא עביד איניש דינא לנפשיה אינו יכול למנעה מהם כיון שעד עכשו שלהם היתה, אבל אי אין חליפיו חליפין, אפילו אי לא עביד איניש דינא לנפשיה יכול למנקט פורא, ולמחות שלא ילכו בדרך חדשה, כיון שמעולם לא זכו בה דודאי יכול אדם למחות בחברו שלא יכנס בשלו, ובכהאי גוונא ליכא מאן דפליג, הילכך כיון דנתא מה שנתן נתן, שמע מינה דחליפיו חליפין, ולכך דייקי אמאי שלו לא הגיעו. אמנם בתוס' ד"ה ש"מ מבואר, דבכל גווני לא עביד איניש דינא לנפשיה.

דף ק ע"א

(א) גמ', רב אשי אמר כל מן הצד דרך עקלתון היא קרובה לזה ורחוקה לזה. פירש הרשב"ם בד"ה רב אשי, בתוה"ד, דבין רב אשי לרב זביד ליכא מידי אלא חילוק טעמים ומשמעות דורשין איכא ביניהו. אמנם בעליות דרבינו יונה (צט:), כתב, דלדעת רב זביד ורב משרשיא, דרך עקלתון אינו אלא היכא דרע הוא לכל בני העיר, אבל היכא שקרוב למקצת ורחוק למקצת לא חשיב דרך עקלתון. מה שאין כן לרב אשי, כל מן הצד דרך עקלתון היא לפי שלמקצת בני העיר דרך ארוכה היא, אף שלמקצת האחרים קצרה היא.

(ב) גמ', ולימא להו שקלו דידכו והבו לי דידי. פירש הרשב"ם בד"ה רב אשי, דמקשו לכולהו, כיון דתקנת חכמים הוא או דין הוא דשלו לא הגיעו, אמאי מה שנתן וכו' דמקח טעות הוא. אמנם בעליות דרבינו יונה, מביא פירוש, דלרב זביד לא קשיא, דכיון דהחליפין קיימי מן הדין, לכך מה שנתן נתן, דמה ששלו לא הגיעו אינו אלא גזירה. אך דחאו, משום דודאי גדר התקנת חכמים לבטל את החליפין לגמרי, וקשיא אף לרב זביד. נדהיינו, דלא כרשב"ם, דהוא מצד מקח טעות אף אי נימא דהחכמים לא ביטלו החליפין, דמתבטל מאלין.

(ג) גמ', הא מני ר' אליעזר היא. ביאר בעליות דרבינו יונה, דלהאי שינויא, תו לא איצטרין לכולהו שינויי דכולהו אמוראי משום דרך עקלתון. דבלאו הכי כיון שביררו הדרך החדשה והניחו הראשונה, זכו בה. והקשה, דאם כן אמאי לא אמרינן הא מני ר' אליעזר. ועוד, מדוע טרחו כל אמוראי לשינויי האי שינויא, וכי לא ידעו שיקשה לימא להו שקולו דידכו והבו דידי. ולכך פירש, דאיירי דרוב בני רשות הרבים עזבו דרך הראשון והלכו בדרך החדשה, ורק מעט נשאר בראשונה, ואם כן מעיקר הדין החליפין חליפין, ולא שייך הכא טענה דרבים דנשאר יחידים, ולכך צריכים לכולא טעמא דאמוראי משום דרך עקלתון. ולפי זה יישב מה הקושיא שהבאנו לעיל (צט: אות יז) היאך נימא כופין על מידת סדום להחליף רשות עם חבירו, דלא איירי מטעם כופין על מידת סדום, אלא דכיון דהרבים נתרצו, הוי חליפין ולא איכפת לן מהיחידים שנשארו.

(ד) גמ', רבים גזלנים נינהו וכו' מאן דמתני הא לא מתני הא. הקשה בעליות דרבינו יונה, אם למסקנא לרבה בר רב הונא אמר רב, איירי רבי אליעזר בשלא אבדה להם דרך, אכתי יקשה דרבים גזלנים נינהו. ותיירץ, דרבי אליעזר סבר דהפקר רבים הפקר בברירת דרך לעצמן ברשות היחיד, וטעמא משום תקון העיר, וכמו שדרך המלך אין לה שיעור משום שמלך פורץ גדר, אמנם למלך מותר לכתחילה ולרבים אסור, אבל בדיעבד כשהחזיקו, מועיל מדין הפקר בית דין. וקושיית הגמ' אינה אלא קושיית רב גידל, והוא סבר טעמא משום שאבדה דרך, אבל לרב הונא דר' אליעזר איירי אפילו סתם ולא הוקשה לו כלל.

(ה) גמ', ור' אליעזר רבים במאי קנו לה. הקשה הרשב"א, אמאי לא הקשו כן נמי אדינא דרב יהודה דמיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו, רבים במאי קנו ליה. ותיירץ, דדין איסור לקול המיצר אינו משום דהווי קניין גמור דרבים, אלא משום דאסור לצער הרבים ולקלקל דרכם, ואף על פי שאינו שלהם, מה שאין כן דברי רבי אליעזר לענין שביררו, משמע דהוי שלהם לגמרי, ולכך קשה במאי קנו ליה. נאמנם ברשב"ם ד"ה ולר"א, ובתוס' ד"ה ור"א פירשו, דהקושיא דווקא מלשונו של ר' אליעזר, רבים שביררו דמשמע בבירור בעלמא, אבל בדברי ר' יהודה לא קשיא וכדכתב רשב"ם בד"ה

הדרך היוזמי

מסכת בבא בתרא דף ק - דף קב

יב כסלו - יד כסלו התש"ע

לעשות שם טהרות. אמנם במאירי כתב, דמדרבנן היה כן, לתקן הדרכים לעולי רגלים ולבדקן מן הטומאה. והר"י מיגש כתב, דבטהרת ארץ ישראל שנויה, והיינו שהיה דרכן לתקן הדרכים דוקא בארץ ישראל.

ז) גמ', המוציא מת. במאירי הביא, דהקשה הירושלמי, שמא מת מצוה הוא וקנה מקומו. ותיריך, דמת מצוה לא שכיח. אמנם ביד רמה כתב, דמת למעוטי הרוג, דאיכא למימר הכא איקטיל וקברוהו ומת מצוה הוי וקנה מקומו, ולפי זה בהרוג חיישינן. ועיין ברשב"ם בד"ה מת דכתב בסוה"ד, פרט להרוג שאם נמצאו מגוידין אפילו שלשה אין להם שכונת קברות. ונהיינו דלא חיישינן.

ח) גמ', ה"נ בניפלי. וביאר הרשב"ם בד"ה ה"נ בניפלי, דאותן שני כוכין עושה אותן בתוך חצי אמה הריקות. והקשה המהרש"א, דהיכן עושה אותן במערה השנית. ותיריך, דעושה הכוכין זה על זה, ואפשר שגובה הכוכך דנפל אינו אלא חצי אמה, דשוב תרווייהו אינם אלא אמה אחת ולא חשיב מעמיק, כיון דב' הכוכין יחדיו שווין לשאר הכוכין.

ט) רשב"ם ד"ה ה"נ בניפלי, בתוה"ד, ולר' שמעון נמי הכוכין שהם בתוך ד"א של מערה השנית קברי נפל הן שאין ארכן אלא חצי אמה. במהר"ם ביאר, דהרי אורך כל מערה ח' אמות, ומתוכם ד' אמות כנגד המערה השניה, ואם כן בתוך הד' אמות אחרונות איכא ב' קברים גדולים, ונשאר ד' אמות לקברי נפלים. והקשה, דלפי מה שפירש הרשב"ם בתחילת דבריו, דכוכך דנפל חצי אמה רוחבו, אם כן בד' אמות איכא יותר מד' קברים, וזה לא יתכן, דעל כרחך לרבי שמעון דאיכא י"ג קברים במערה ליכא אלא ד' קברים בכל צד. ותיריך, דנהי דקברים שבקין זוית היו חצי אמה על חצי אמה, אפילו הכי אלו שבכותל היה אורכן חצי אמה ורחבן אמה, והפרש אמה ביניהם, ושוב אין אלא ד' קברים, והיינו משום דלא כל הנפלים שווים.

י) רשב"ם ד"ה מת מושכב, בתוה"ד, אבל אם הרוג וכו' לא קנה מקומו ואפילו לתפוסה וכו' וכן אם לא מושכב כדרכו איכא לאפקוי בעכו"ם ואין לו תפוסה. אמנם הרמב"ם (בפ"ט מטומאת מת ה"א וה"ג) כתב, גבי הרוג, ואם היה אחד מאלו שמצא בתחילה או בסוף הרוג או יושב או מושכב שלא כדרכו שיהא ראשו בין ירכותיו וכו' נוטלן ואת תבוסתם בלבד, שחוקתן עכו"ם.

דף קב ע"א

א) גמ', מצא שלשה אם יש ביניהן מארבע עד שמונה וביאר הרשב"ם בד"ה מצא, אם יש בין הראשון לשלישי קרוב לד' אמות או קרוב לח' אמות. אמנם הרמב"ם (פ"ט מטומאת מת ה"ג) כתב, אם יש בין זה לזה מארבע עד שמונה כמלוא מטה וקובריה, ומבואר דסבר דהוא בין קבר לקבר, ומשום שמניחים שיעור מטה וקובריה.

ב) רשב"ם בד"ה ובודק, היכא דמצא ג' בד' אמרינן רוחב המערה הוא וכנגדו פתח החצר וכו' והיכא דהוה לה הג' מתים מפוהרין בח' אמות ודאי הדבר ידוע שבאורך המערה וכו' ומלמעלה ומלמטה כ' אמה. וביתר ביאור כתב הר"י מיגש (בד"ה אימא ובד"ה רב שישא), דממנו ולהלן כ' אמה כולל נמי את מקום מציאת המתים שהם מד' עד ח', דהיינו מקום אורך המערה ח' אמות, דעימם הוי כ' אמה, דהיינו, דבודק האם חוץ ממערה זו יש מערה אחרת. וכתב, דלפי זה, כדמשנינן דאיירי בניפלי, הכי פירושו. דלעולם איירי שהמתים שמצא קטנים הם, דאם מצא גדולים ודאי צריך למדוד כ"ב אמה, וכן כתב הרשב"ם בד"ה רב שישא, ומשנינן, דאורך מערה ח' אמה אינו בדווקא אלא דעיקרו שיעשה ד' כוכין בכל צד, ואם עשה של ניפלי שהם פחות מרוחב אמה שפיר די בו' אמות. ולפי זה ביאר שינויא דרב שישא "בניפלי", דלא קאי ארישא דמצא מתים מד' עד ח' אמות, דהתם ודאי המתים גדולים הם, ולכך הוי עד ח' אמה, ואסיפא דאיירי דהיכא שמצא קטנים בודק, כתב הר"י מיגש דאיירי שמצא בתוך ו', אבל פחות מו' לא חיישינן נמי במערת נפלים, הואיל ולא מצאנו מערה פחותה משיעור זה.

יד) מתני', עושה חצר. כתב הריטב"א, דעושה דקתני, היינו שמחליקו ומתקנו שיהא ראוי לשיבה. עוד כתב, דשיעור פתח המערה ב' אמות.
טו) מתני', שש על שש. כתב הריטב"א, דבהא רבי שמעון נמי מודה, דלא פליג אלא על גודל המערות ומספרם, אבל אין חולק על גודל החצר.

דף קא ע"א

א) מתני', שלש מבאין ושלש מכאין ושניים מכנגדן. ופירש רשב"ם בד"ה ושניים, בתוה"ד, וכן סדרן מרחיק חצי אמה מזוית הכותל הארוך של צד הפתח, וחופר כוך רחב ו' טפחים, דהיינו אמה, ומניח כותל אמה, וחופר כוך שלישי אמה, ומניח חצי אמה. אמנם הרמב"ם (פכ"א ממכירה ה"ו) כתב, נמצא בין כל קבר וקבר שמן הצדדין אמה ומחצה, ובין השניים האמצעים שתי אמות. וביאר המגיד משנה, דלדעתו, בכותל הארוך עושה כוך בתחילתו ורחבו אמה, ומניח ריוח אמה ומחצה, ועושה כוך שני ברוחב אמה, הרי שלש אמות וחצי, ומרחיק אמה ומחצה, הרי חמש אמות, ועושה כוך שלישי באמה השישית, ואין מניח כלל ריוח בראשי הכותל. ובכותל האמצעי שהוא ד', עושה שני כוכין בשני ראשיו ושני אמות ריוח באמצע.

ב) מתני', ועושה חצר על פי המערה. עיין לעיל (דף ק: אות טו) שהוא אליבא דכולי עלמא. ועיין ברמב"ם (פרק כ"א ממכירה ה"ו) דפסק, דהמוכר מקום לחבירו לעשות לו קבורה עושה מערה, ופותח לה שמונה קברות, השמיט דינא דחצר ומערה נוספת. וכתב המגיד משנה, דצריך לומר דסיפא דמתניתין, "ועושה חצר" היינו דוקא כשפירש חצר להדיא, וקיבל עליו המוכר. אמנם הכסף משנה הקשה, דעדיין הוי להרמב"ם לכתוב זאת לאשמועינן דין המקבל עליו בפירוש חצר. ולכך תירץ, הרמב"ם סבר דסיפא דעושה חצר איירי רק אליבא דרבי שמעון. והקשה עליו התוס' יו"ט, דהרי בסיפא איתא נמי דינא דעושה ב' מערות, ופליג עלה רבי שמעון דעושה ד' מערות, והיאך אפשר לומר דכולה סיפא רבי שמעון, ועל כרחך איכא נמי תנא קמא. [ויותר יש להקשות דהרי הרמב"ם השמיט גם דינא דב' מערות והוא ודאי אליבא דתנא קמא (צ.כ.)]. וכתב, דדוחק גדול לומר דהוה תרי תנאי אליבא דרבי שמעון, דיותר נראה דתנא קמא הוא דפליג, ומה הכריח את הרמב"ם לפרש דתרווייהו כרבי שמעון.

ג) מתני', רבי שמעון בן גמליאל אומר הכל לפי הסלע. וביאר הרשב"ם בד"ה הכל, דאכוכין קאי, דאם הקרקע חזק אין צריך הפרש אמה וכו', ועושה יותר מייג כוכין. וכו', אמנם הרמב"ם בפירוש המשניות פירש, דדברי רבי שמעון בן גמליאל קאי אגודל המערה. ולפי זה פירש, דאם הוא חזק שקשה לו לחפור אין חייב אלא ד' על י' כתנא קמא, ורק אם הוא רך שקל לחפור מחויב כרבי שמעון ו' על ח'.

ד) גמ', ותו הא תנן חצר הקבר העומד בתוכו טהור. הקשו התוס' ד"ה ותו, לרבי שמעון היכי אזיל, כיון שיש ד' מערות לד' רוחות. (ועיין באות הבאה.) והביא פירוש הקונטרס דאזיל שם בשידה תיבה ומגדל. והמאירי תירץ, שמא הטעם שעשו הכוכין בגובה ז' טפחים, כדי להיות חלל טפח בין גב הארון לסלע שלא יטמאו העוברים, אבל בחצר שהוא נמוך ושפל אין הדבר מצוי להעמיק עד שיהא שם חלל טפח. ועוד כתב, שיש הבדל מעט בין מערה למערה ליכנס דרך שם, והיינו שלא היו המערות צמודים זו לזו כל כך.

ה) תוס' ד"ה ותו התנן כו' וא"ת לר"ש היכי אזיל כיון וכו'. וכתב המהרש"א, דלרבנן לא תקשי, כיון דאין בין כוך שבמערה זו לכוך שבמערה אחרת באורך המערות רק ז' אמות, אם כן היכן שהולך הולך בתוך ארבע אמות לכוך, דיח לומר דעושה מחיצה א' אצל הכוך שבמערה א' והולך באותו צד, אבל לרבי שמעון אי אפשר לעשות ב' מחיצות באמה א' שבין ב' כוכין ולילך ביניהם.

דף קא ע"ב

ו) גמ', המוציא מת מוטל כדרכו נוטלו. ביאר הרשב"ם בד"ה מת, אם רוצה

אין בשק מידי, מה שאין כן הכא דודאי יש לו קרקע.

(ז) מתני, היו שם נקעים עמוקים ו' טפחים. ביאר הרשב"ם ד"ה אין, וכגון שרחבין ד' על ד' דהוה מקום חשוב בפני עצמן אפילו לענין רה"י דשבת. אמנם הריטב"א הביא דיש מפרשים, שאין צריך שיהא רחב, מדלא קתני במתניתין מידת רחבן כדתני מידת עומקן.

(ח) מתני, אין נמדדין עמה. פירש המאירי, דצריך ליתן לו בית כור עפר לבד הנקעים, ואם נתן אין מקפדין מה שהנקעים באמצע, ומה דאמרו בגמ' "שאינן אדם רוצה ליתן מעותיו במקום אחד ויראו לו כב' וג' מקומות", היינו דווקא כשצריך לזרוע שם, מה שאין כן הכא שיש לו בית כור לבד הנקעים. עוד פירש בשם חכמי הצרפתיים, ד"אין נמדדין עמה" היינו שצריך להתחיל למדוד הבית כור ממקום שהנקעים כלים, וצריך שיהיה כל הבית כור ללא נקעים, דאין רוצה שיראה כב' וג' מקומות היינו אף באין צריך לחרוש. ועיין באות הבאה.

(ט) עיין באות הקודמת, דברי המאירי, שיכול ליתן לו בית כור שלם אף שבאמצע יש נקעים היכא שמשלים לו. וכתב המאירי, דלפי זה, הנקעים והסלעים הוו של מוכר, אלא שכופין הלוקח ליקח, ואת המוכר למכור, כמו שאמרו בגמ' גבי יתר מרובע. והביא, גדולי המחברים כתבו, דהוה של לוקח בלא דמים דקנינהו אגב בית כור, וכן כתב הרמב"ם (פכ"ח ממכירה ה"א). אבל הריטב"א פליג וכתב, דדין טפילות אינו אלא כשמכר בית ושדה שאינו שיעור ידוע, אבל בית כור שהוא שיעור ידוע לא מכר תבואה המחוברת לו, וכל שכן נקעים וסלעים שחשיבי שדה בפני עצמם. ולפי זה הכריח כדעת חכמי הצרפתיים (המובא באות הקודמת), דאינו יכול למכור בית כור שיש בתוכו נקעים אף שישלים לו, דמקח טעות הוא, דאדעתא דהכי לא זבן, ולא מיבעיא לרבנן דשייר המוכר לו דרך לנקעים וסלעים, שנמצאת כל השדה משועבדת לזכיו של אלו, דודאי אדעתא דהכי לא זבן, אלא אפילו לרבי עקיבא דלא משייר בור ודוה, היינו דווקא כשיודע דאיכא התם, ואדעתא דהכי זבן, אבל מוכר בסתמא, מקח טעות הוא, ויתן לו בית כור ללא נקעים או שבטל מקח.

(י) מתני, אפילו היו נקעים עמוקים יותר מעשרה טפחים. בריטב"א הביא גירסא עמוקים עשרה טפחים. והביא דעת מורו, דהיינו דווקא עשרה טפחים, אבל עמוקים או גבוהים יותר אין נמדדין עמה.

ועוד ביאר, דכ' אמה איירי לבד מקום מציאת המתים. והיינו טעמא, דחיישינן דמלבד מערה זו איכא עוד ב' מערות, דשדה בית הקברות הוא. ומתים דהכא שייכי למערה אחת, ומיד כשכלים, מתחילה מערה נוספת ועליה חצר ועוד מערה מצידה השני של החצר. ולפי זה פירש דשינויא דגמ' בניפלי, איירי אף אם מצא מתים גדולים, דכיון דחיישינן בב' מערות נוספות, מקילינן לבדוק שמערה אחת אינה אלא של ניפלי ואינה אלא ו' אמות. ועיין מהרש"א.

(ג) רשב"ם בד"ה לעולם ר"ש, בתוה"ד, והאי דאמר רחבה ד' תרי תנאי אליבא דר"ש כו'. וכתב המהרש"א, דהיינו ההוא תנא דלעיל אליבא דרבי שמעון, דהא ליכא לאוקמי מתני' כר"ש בן יהודה אליבא דרבי שמעון דהא מתני' לית ליה רואין, ור"ש בן יהודה אליבא דרבי שמעון אית ליה רואין. ומיהו הקשה, מאי פריך לקמן דרבי שמעון דלית ליה רואין ארבי שמעון דהכא דאית ליה רואין, הא איכא למימר, דמתני' לקמן כתנא קמא דברייתא דהכא דלית ליה רואין אליבא דרבי שמעון. וסיים דיש ליישב.

(ד) רשב"ם ד"ה לעולם, הך סיפא רבנן היא ורישא ר"ש וסיפא רבנן. כתבו הריטב"א והרמב"ן, דלהאי שינויא דבדק באלכסון, רישא נמי רבנן היא, ואורך מערה הוי ד' על שש, אלא דמיירי שבדק באלכסון ולכך השש אמות נהפכו לשמונה.

דף קב ע"ב

פרק בית כור

(ה) מתני, האומר לחבירו. כתב הריטב"א, דהיינו אמירה בשעת קנין דמאמירה לבד יכול לחזור בו.

(ו) מתני, בית כור עפר אני מוכר לך. התוס' לקמן (קד). ד"ה אלא הביאו דעת רשב"א, דאיירי כשאינו רואה אותה שדה, ולכך מחויב לו בית כור שלם, מה שאין כן כשעומד ורואה אותה שדה אפילו פחות מכאן הגיעו, כדאמרינן לקמן (קד). דסתמא כהן חסר הן יתר דמי. וכן כתב המאירי, דאמר בית כור מבתי כורים שיש לי בבקעה פלונית או בסתם, וביאר, דלא חשיב מוכר דבר שאינו מסוים, דלא סמכא דעתיה ואין קנינו קנין. דאמרינן כן דווקא בגוונא שספק אם מכר לו מידי, כגון האומר כל מה שבשק זה אני מוכר לך, דדילמא

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרף היומני" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומני בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...
יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net

http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124